

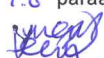
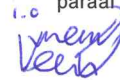

RAPPORT
Archeologisch bureauonderzoek
Rosslag te Herten

Opdrachtgever
Adviesbureau Theelen
Borgshof 10
6067 DA Linne

Projectnummer
Aeres Milieu projectnummer AM16106

Status rapport
Definitief

Autorisatie

Opsteller rapport:	i.o. paraaf	datum
Drs. D. Hagens		26 juli 2016
Autorisatie:	i.o. paraaf	datum
Drs. ing. N.J.W. van der Feest		26 juli 2016
Vrijgave:	paraaf	datum
Ing. T.K.P.G. Thijssen		26 juli 2016

INHOUDSOPGAVE

BEKNOPT

SAMENVATTING	2
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	3
1. INLEIDING	4
2. WERKWIJZE	6
2.1 Inleiding.....	6
3. BUREAUONDERZOEK	7
3.1 Landschappelijke situatie – geomorfologie.....	7
3.2 Landschappelijke situatie – bodem.....	9
3.3 Bewoningsgeschiedenis – historisch overzicht.....	9
3.4 Bewoningsgeschiedenis – archeologische waarden.....	10
3.5 Bewoningsgeschiedenis – historisch materiaal.....	12
4. VERWACHTINGSMODEL	15
AANBEVELINGEN	17
LITERATUURLIJST	18

Bijlagen:

1	Topografische overzichtskaart
2	Overzicht aanwezige waarnemingen, onderzoeksmeldingen en monumenten (AMK)
3	Overzicht gemeentelijke archeologische beleidskaart
4	Overzicht geomorfologische kaart
5	Overzicht bodemkaart
6	Overzicht AHN

SAMENVATTING

In april - mei 2016 is door Aeres Milieu een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Rosslag (naast 1A) te Herten. Dit bureauonderzoek heeft geresulteerd in een gespecificeerd verwachtingsmodel voor deze locatie. Aan de hand van deze gegevens kunnen vervolgens adviezen over de aanwezige archeologische resten en/of vervolgtraject worden opgesteld.

De jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum en mesolithicum hebben als woon- en verblijfplaats vaak voor de flanken van hoger liggende terreingedeelten in het landschap gekozen. Bij voorkeur bevonden deze zich in de buurt van open water. Water was belangrijk als drinkwater en nabij water heerste ook een grotere biodiversiteit, wat de jacht en het verzamelen van plantaardig voedsel vergemakkelijkt.

Het plangebied ligt in het Holocene Maasdal (riviervlakte) met rivierzand en grind in de ondergrond en de rivierklei aan het oppervlak. Vanaf het begin van het Holoceen bestond het plangebied en omgeving uit een gebied waar rivierlopen in een vlechtend systeem zand en grind afzetten en waartussen zandruggen werden gevormd. De directe nabijheid van water (Maas) was aantrekkelijk voor jager-verzamelaars, maar door de actieve rivier zal het gebied vaak aan overstromingen en erosie bloot hebben gestaan. De (flanken van het) hoger gelegen Laat-Glaciaal terras direct ten oosten van het plangebied zal aantrekkelijker zijn geweest dan de tijdelijke zandruggen in de riviervlakte. Met name op het Laat-Glaciaal terras zijn dan ook vooral (laat)paleolithische en mesolithische vondsten bekend. Op basis hiervan geldt een lage verwachting voor vuursteenresten uit de periode (laat)paleolithicum en het mesolithicum. Eventueel aanwezige resten uit deze perioden worden vanaf het maaiveld verwacht of onder het mogelijk aanwezige plaggen- of esdek in de oorspronkelijke bodem. Resten kunnen bestaan uit tijdelijke bewoningssporen, haardkuilen, artefacten van vuursteen.

Vanaf het neolithicum ontstaan de eerste landbouwculturen die gekenmerkt worden door sedentaire nederzettingen. In de beginperiode stapt men geleidelijk over naar landbouw en veeteelt. De nederzettingen worden gekenmerkt door permanente woningen die soms diep in de grond gefundeerd waren. Voor de watervoorziening worden waterputten gegraven. Vanaf het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen heeft men nog steeds een voorkeur voor hoger en droger gelegen gebieden.

De Holocene riviervlakte waarin het plangebied ligt was laaggelegen en onderhevig aan overstromingen. Om die reden was het een onaantrekkelijke vestigingsplaats voor latere landbouwende samenlevingen. De meeste vondsten uit deze perioden bevinden zich dan ook op met name de westelijke uitloper van het Laat-Glaciaal Maas terras dat op basis van het AHN aanzienlijk hoger in het landschap ligt. Toch zijn er binnen dezelfde riviervlakte wel enkele vondsten bekend uit onder andere de midden-bronstijd en uit de vroege middeleeuwen. Het gaat hierbij echter om losse vondsten. Op basis van deze gegevens geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het neolithicum als voor nederzettingen uit de bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd en uit de vroege middeleeuwen. Resten uit deze perioden, neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen, worden verwacht vanaf het maaiveld of onder het mogelijk aanwezige plaggen- of esdek of in de oorspronkelijke bodem verwacht. Resten kunnen bestaan uit vuursteenresten (neolithicum), cultuurlaag, paalkuilen/-gaten, afvalkuilen, fragmenten aardewerk, natuursteen of gebruiksvoorwerpen.

Het plangebied ligt aan de weg Rosslag ten noorden van de dorpskern van Herten. Uit bestudering van historische kaarten blijkt dat het plangebied sinds tenminste de tweede helft van de 18^e eeuw onbebouwd was en onderdeel was van de agrarische gronden rondom Herten. Op basis van deze gegevens geldt voor het plangebied een lage verwachting voor nederzettingen- en bebouwingsresten uit de periode late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. Eventueel aanwezige resten worden verwacht vanaf het maaiveld.

Op basis van de middelhoge verwachting voor de periode neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen wordt geadviseerd om het verwachtingsmodel te toetsen middels een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek. Het doel van een verkennend booronderzoek is de bodemopbouw in kaart te brengen en daarmee het verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek te toetsen.

Een nabijgelegen onderzoek van Grontmij (onderzoeksmelding 19.794) in combinatie met voorliggend rapport heeft het bevoegd gezag echter doen besluiten om geen vervolgonderzoek verplicht te stellen.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectnummer	: AM16106
OM-nummer	: 3998342100
Soort onderzoek	: Bureauonderzoek
Adres onderzoekslocatie	: Rosslag (nabij Rosslag 1A) te Herten
Toponiem	: Rosslag
Gemeente	: Roermond
Provincie	: Limburg
Kadastrale registratie	: Herten, sectie C, nr. 3679
Coördinaten	: centrum 195.361; 355.010 NW 195.348; 355.044 NO 195.405; 355.011 ZW 195.327; 355.002 ZO 195.363; 355.984
Oppervlakte	: Circa 2.690 m ²
Huidige locatie gebruik	: Weiland
Aanleiding onderzoek	: Woningbouw
Opdrachtgever	: Adviesbureau Theelen
Bevoegde overheid	: Gemeente Roermond
Opslag documentatie en materiaal	: Zuidhoven 9m te Roermond tot deponering bij provinciaal depot te Maastricht
Datum uitvoering	: April 2016

1. INLEIDING

In opdracht van Adviesbureau Theelen heeft Aeres Milieu een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie:

Adres onderzoekslocatie	: Rosslag (nabij Rosslag 1A) te Herten
Gemeente	: Roermond
Oppervlakte	: circa 2.690 m ²
Huidig perceelsgebruik	: Weiland
Toekomstig perceelgebruik	: Woningbouw

Dit archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de KNA 3.3. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek naar de historie en de archeologische waarde van de onderzoekslocatie.

Aanleiding

De aanleiding voor het laten uitvoeren van dit bureauonderzoek betreft een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van woningbouw. Er zullen twee vrijstaande woningen met garage worden gebouwd (zie figuur 1a en 1b). Realisatie van deze plannen vormt een bedreiging voor de archeologische waarden. Er is vooralsnog niet bekend wat de concrete diepte van de werkzaamheden zal zijn. Er zal geen onderkeldering plaatsvinden. Voor dit onderzoek wordt derhalve uitgegaan van een verstoringsdiepte van tenminste 0,80 - 1,00 meter beneden maaiveld.

Op de leidende Archeologische Verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Roermond ligt het plangebied in de zone 'bebouwd gebied met een hoge archeologische verwachting'.¹ Voor deze zones geldt dat in geval van planvorming vroegtijdig archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd, volgens de richtlijnen van de gemeente Roermond.²

Doel

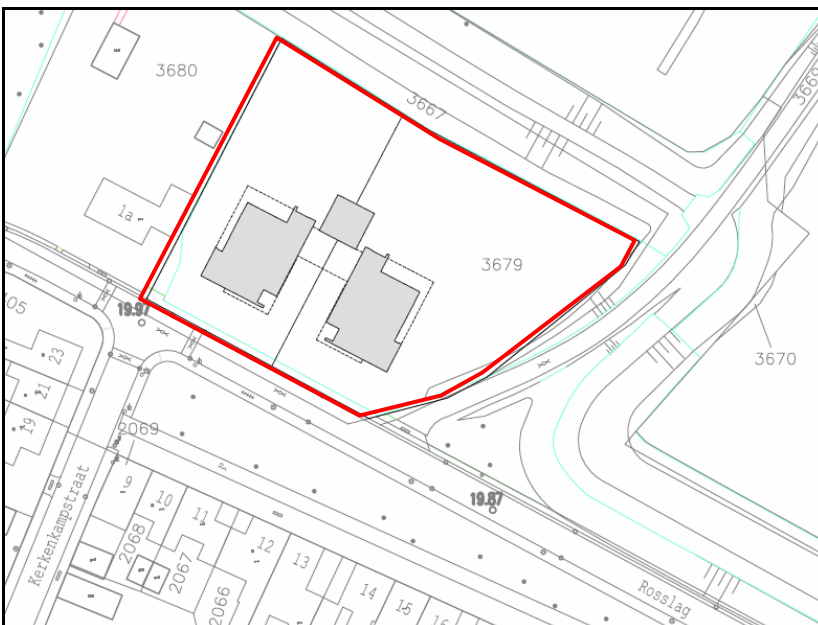
Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een specifiek verwachtingsmodel voor de locatie. Dit verwachtingsmodel wordt op basis van historische kaarten en bekende landschappelijke en archeologische gegevens gevormd. Dit verwachtingsmodel zal vervolgens leiden tot een aanbeveling over het behoud in-situ of eventueel vervolgonderzoek. Voor het plangebied is tevens gekeken naar de best toepasbare methode voor een eventueel vervolgonderzoek.

Plangebied

Het plangebied ligt aan de weg Rosslag in het noorden van de bebouwde kom van Herten (figuur 1). Momenteel is de locatie in gebruik als weiland. In het westen wordt het plangebied begrensd door een woonhuis met tuin (Rosslag 1a), in het noorden door grasland en in het oosten en zuiden door de weg Rosslag.

¹ Volgens de Archeologische Verwachtings- en beleidsadvieskaart ligt de onderzoekslocatie binnen een zone waar reeds een archeologisch onderzoek zou hebben plaatsgevonden. Na bestudering van het betreffende rapport (De Rosslag te Herten, Synthegra rapport P0501915, 2008) bleek echter dat het daadwerkelijke plangebied van dit onderzoek anders gesitueerd is en de huidige onderzoekslocatie buiten dit plangebied ligt.

² RAAP 2008, *kaartbijlage 5b, Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart* (RAAP rapport 1741); Ellenkamp, Tichelman en De Baere 2008, 20 (RAAP rapport 1741).

Figuur 1a en b: Plangebied Rosslag te Herten, aangegeven met het rode kader. Figuur 1b geeft de locatie van de te realiseren woningen weer (Bron: figuur 1a: Google Earth, figuur 1b: aangeleverd door de opdrachtgever).

2. WERKWIJZE

2.1 Inleiding

Bij het uitvoeren van het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Deze bronnen geven inzicht in bekende, of te verwachten archeologische resten binnen het onderzoeksgebied. Daarnaast zijn deze bronnen van belang voor het opstellen van de landschapsgenese.

Archeologische bronnen

- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)
- Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS II)
- Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Roermond
- Specifieke lokale informatie

Bodem- en geomorfologische kaarten

- Bodemkaart (Alterra)
- Geomorfologische kaart
- Actuele Hoogtekaart van Nederland (AHN)

Historische kaarten

- Historisch kaartmateriaal uit de 18^e eeuw (Ferrariskaart)
- Tranchotkaart (1801-1828)
- Historisch minutenplan (1800-1832)
- Historische topografische en militaire kaarten (1830 tot 1978)
- Moderne topografische kaart (2005)

De bovenstaande bronnen worden aangevuld door mogelijke informatie afkomstig van lokale archeologische verenigingen en werkgroepen. De overige aanvullende informatie is terug te vinden in de literatuurlijst.

3. BUREAUONDERZOEK

3.1 Landschappelijke situatie - geomorfologie

Herten ligt in het Midden-Limburgse Maasgebied. Het plangebied ligt direct ten zuidwesten van de rivier de Maas. Het maakt onderdeel uit van een terrassenlandschap langs de Maas.

Dit terrassenlandschap is ontstaan door tektonische bewegingen van de bodem en als gevolg van klimaatsveranderingen. Door tektonische opheffing van het gebied sneed de Maas zich steeds dieper in de bodem in. Als gevolg van klimaatveranderingen ontstond een afwisseling. Er waren periodes van insnijding in het landschap, voornamelijk tijdens interglacialen, en periodes van accumulatie, met name tijdens glacialen. De oudere afzettingen kwamen steeds hoger te liggen (indien ze niet waren opgeruimd). Hierdoor ontstonden verschillende terrasniveaus in het Maasdal.³ De oudste terrassen liggen het hoogst, de jongste terrassen het dichtst bij het huidige niveau van de rivier. Deze Maasafzettingen bestaan uit pakketten grof zand en grind met een dikte tot een tiental meters. Deze Maasafzettingen zijn onderdeel van de Formatie van Beegden.

Er worden verschillende terrassen onderscheiden:

Hoogterras:

Dit is het hoogste terras, bijna uitsluitend op Duits grondgebied, met grove zanden en gronden die zijn afgezet door de Maas en Rijn in het Midden-Pleistoceen.

Pleniglaciale Maasterras:

Het terras in het oostelijk deel van het Maasgebied, bestaande uit Maasafzettingen uit het Saalien en Vroeg- en Midden-Weichselien (350.000 – 15.000 jaar geleden). Deze afzettingen bestaan voornamelijk uit grove zanden afgedekt met een laag dekzand.

Laat-Glaciaal Maasterras:

Ligt ten westen van het Pleniglaciale Maasterras. Ligt iets minder hoog en bestaat uit zavel en kleien, afgezet in de warmere perioden in het Laat-Weichselien (15.000 – 11.000 jaar geleden). Op dit terrasniveau ligt een groot deel van de bebouwde kom van Roermond.

Holocene Maasdal en Roer-/Swalmdal:

Het laagste terrasniveau, gelegen in het westen van de gemeente. Hier ligt de huidige, holocene stroomgebied van de Maas. Hier vindt actief insnijding en sedimentatie plaats en wordt kenmerkt door afgesneden Maasmeanders, die zijn opgevuld met jonge fluviatiele afzettingen bestaande uit zavel en klei.⁴

Zowel het plangebied als het westelijke deel van de bebouwde kom van Herten liggen in het Holocene Maasdal. Volgens de geologische overzichtskaart van Nederland ligt de rivierklei aan het oppervlak met rivierzand- en grind (Formatie van Beegden) in de ondergrond.⁵

Tijdens de koudste en droogste perioden van het Laat-Pleniglaciaal en het Laat-Glaciaal (circa 13.000 – 10.000 C14-jaren geleden) was de vegetatie vrijwel verdwenen, waardoor op grote schaal verstuing door de wind kon optreden.⁶ Hierbij werden sommige terrassen (gedeeltelijk) bedekt met dekzand. Dit (vaak lemige) zand wordt tot het Laagpakket van Wierden van de Formatie van Boxtel gerekend.⁷ Deze dekzandlagen bevinden zich op de hogere terrassen ten oosten van Herten. Ter plaatse bevinden zich grote rivierduincomplexen uit de Jonge Dryas (circa 11.000 – 10.000 C14-jaren geleden).⁸

3 Berendsen 2004, 134.

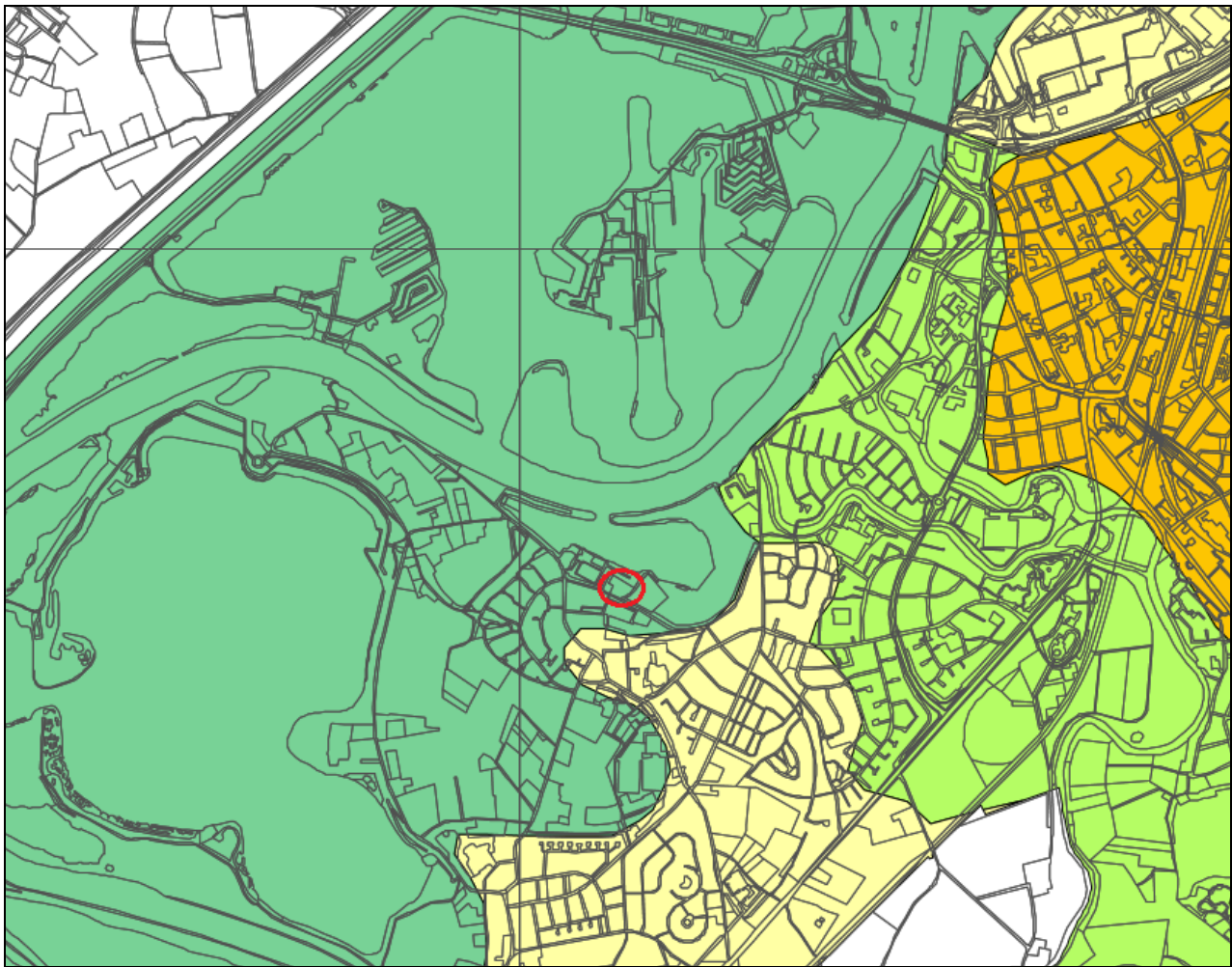
4 Ellenkamp, Tichelman en De Baere 2008, 20 (RAAP rapport 1741).

5 Geologische overzichtskaart van Nederland geraadpleegd via www.dinoloket.nl.

6 Berendsen 2004, 190

7 Berendsen 2004, 190

8 Berendsen 2005, 30

legenda

- Pleniglaciaal terras
- Laat glaciaal terras
- Holocene Roer/Swalmdal
- Holocene Maasdal
- gemeente grens
- doorsnede A-A'

Figuur 2: Detailweergave plangebied van de verschillende Maasterrassen rondom Roermond. Het plangebied (aangegeven met de rode cirkel) valt binnen het laagste terrasniveau, het Holocene Maasdal (Bron: Ellenkamp, Tichelman en De Baere 2008, 20 (RAAP rapport 1741).

In het Holocene (de laatste 10.000 jaar) werd het klimaat warmer en vochtiger. In deze perioden werd het zand vastgelegd door vegetatie en sneden beken zich in. De beken volgden vaak de natuurlijke laagten in het landschap, zoals de oude Maasgeulen. Als gevolg van een meer constante wateraanvoer en verminderde sedimentlast veranderden de rivieren van een vlechtend- in een meanderend systeem met één hoofdgeul. De Maas verlegde zich verder in westelijke richting. Hierdoor kwamen de meanders uit het Laat-Glaciaal droog te liggen. Door verdere erosie ontstond in het Holocene Maasdal een steilrand die een duidelijk onderscheid bewerkstelligden tussen het hoge Laat-Glaciaal terras en het Holocene Maasdal.⁹

De actieve rivierdalen van de Maas, Roer en Swalm sletten dalen in de oudere afzettingen als gevolg van verdere erosie en sedimentatie. Hierdoor veranderen de stroomgeulen en werden oude lopen (meanders)

⁹ Ellenkamp, Tichelman en De Baere 2008, 25-26 (RAAP rapport 1741).

afgesneden. De oude verlaten meanders zijn als hoefijzervormige laagtes in het landschap herkenbaar, zoals ten oosten van het plangebied te herkennen is (bijlage 4, code 2R11). Op de geomorfologische kaart is het plangebied niet gekarteerd vanwege de ligging in bebouwd gebied. Op basis van de aangrenzende eenheden ligt het plangebied waarschijnlijk in een Holocene riviervlakte: laaggelegen rivierdalbodem (bijlage 4, code 2S6). Ter plaatse hebben de rivieren voornamelijk fijnkorrelige sedimenten (zavel en klei) afgezet.

Op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN, bijlage 6) is het hoogteverschil tussen de Holocene riviervlakte en het Laat-Glaciaire en Pleniglaciaire terras duidelijk te zien. Het plangebied ligt net als de omgeving binnen de riviervlakte laag in het landschap.

3.2 Landschappelijke situatie - bodem

Op de bodemkaart is het plangebied niet gekarteerd vanwege de ligging in bebouwd gebied. Op basis van aangrenzende eenheden komen binnen het plangebied hoge bruine enkeerdgronden in lemig fijn zand (bijlage 5, code bEZ23) of kalkloze ooivaaggronden in lichte zavel of in zware zavel en lichte klei (bijlage 5, respectievelijk code Rd10C en Rd90C) voor.¹⁰

Enkeerdgronden hebben een plaggendek of esdek dat is ontstaan doordat mogelijk al vanaf de late middeleeuwen op grote schaal het systeem van potstalbemesting werd toegepast. Plaggen werden met mest van het vee vermengd en op de akkers uitgespreid om de bodem vruchtbaarder te maken. In de loop der tijd is hierdoor een plaggendek op de oorspronkelijke bodem ontstaan.¹¹

Dergelijke cultuurdekken hebben vaak een beschermende werking en dienen als een buffer die de potentiële archeologische lagen beschermt tegen verstoringen. De dikte van het plaggendek is bij de hoge enkeerdgronden meer dan 50 cm.¹² De bouwvoor (Aap-horizont) is grijsbruin tot zwart van kleur. Hieronder liggen oudere niveaus/lagen van het plaggendek (Aa-horizont), die meestal wat lichter van kleur zijn.

Onder het plaggendek ligt de oorspronkelijke bodem, mogelijk een podzolgrond. De podzolgrond bestaat uit een A-horizont, waaronder vaak een E-horizont (uitspoelingshorizont) aanwezig is. Hieronder ligt de B-horizont (inspoelingshorizont), die geleidelijk overgaat in de C-horizont.¹³ Afhankelijk van de vroegere bodembewerking is de oorspronkelijke A-, E- en/of B-horizont al dan niet intact. Vaak zijn deze door verploeging met de onderste helft van het plaggendek vermengd geraakt.

Bij vaaggronden heeft er nog weinig of geen bodemvorming plaatsgevonden, omdat het sediment jong is. Ze hebben een dunne (20-25 cm), humusarme bovengrond (A-horizont), die direct op het moedermateriaal (C-horizont) ligt en nauwelijks in kleur verschilt. De bovenste laag (circa 50-60 cm) van ooivaaggronden hebben een egaal bruine kleur als gevolg van homogenisatie door bodemvorming en bioturbatie.¹⁴

De intactheid van deze bodems zegt daarom ook niets over de intactheid van eventuele vindplaatsen die zich op grotere diepte zouden kunnen bevinden.

3.3 Bewoningsgeschiedenis – historisch overzicht

De bestudeerde en beschikbare bronnen hebben het volgende beeld kunnen schetsen over de geschiedenis van Herten.

De oudste vermelding van Herten zou afkomstig zijn uit het jaar 968. Volgens een oorkonde werd Herten in dat jaar aan de abdij van St. Remy in Reims geschonken door de Frankische koningin Gerberga. Het geschrift blijkt een vervalsing uit de 12^e eeuw, maar de informatie omtrent Herten is mogelijk wel correct.¹⁵ Uit het midden van de 11^e eeuw (kopie in een 18^e eeuw document) dateert een eerste betrouwbare vermelding van Herten, vermeld als *Hercena* en *Hertra*. Uit de 12^e eeuw kennen we vermeldingen van de nederzetting als *Herta(m)* en *Herthenam*. De vertaling van de naam is onduidelijk. Mogelijk is de naam afgeleid van *haruþ*, 'bosgebied'.¹⁶

10 Alterra 2009, kaartblad 58 West.

11 Hiddink, H., H. Renes 2007.

12 De Bakker en Schelling 1989, 141.

13 De Bakker en Schelling 1989, 127

14 Stiboka 1972, 105-106.

15 Van der Steen 1968, 2-3.

16 Van Berkel en Samplonius 2006, 191.

Oorspronkelijk bestond de nederzetting Herten uit drie losse kernen Ool, Herten en Merum. Ool ligt in het Maasdal, terwijl Herten en Merum deels op het terras liggen. De oudste vermelding van Merum stamt uit de 12^e eeuw. Gezien de –heem uitgang, is de naam van Frankische oorsprong.¹⁷

Het Maasdal was een gebied waar in de vroege middeleeuwen meerdere hoven lagen. Sinds de vroege middeleeuwen maakte Herten deel uit van het domein Meerssen. Waarschijnlijk had Herten een eigen centrum binnen dit domein. De abdij van St. Remy verkocht Herten, omschreven als een *curtis* (een centrale hof of hoeve met omliggende boerderijen), in 1221 aan de Münsterabdij in Roermond. Het jaar daarvoor had de abdij al drie huizen en 18 bunder akkerland gekocht van het kapittel van Sint Adalbert uit Aken.¹⁸

De wereldlijke macht lag bij de graven (later hertogen) van Gelre, die het in leen gegeven hadden aan de Heren van Cuijk. Later gingen deze rechten over op de geslachten Van Heinsberg en Van Haren. Herten lag in het Overkwartier van Gelre en maakte vanaf 1393 met Maasniel deel uit van de vrije heerlijkheid Dalenbroek. In 15e eeuw was Herten één van 14 gerechtigde kerspels in het gebied Meinweg. Dit was een gebied dat tot na de Franse tijd nog als één gebied bleef bestaan.¹⁹

Het plangebied ligt ten noorden van de huidige kern Herten, direct ten zuidwesten van de Maas. Het ligt bij de jachthaven (grindgat) De Rosslag. Omstreeks het jaar 1960 werd ter plaatse gestart met baggerwerkzaamheden. Men begon vanaf de Roodververij in het oosten tot aan Ool. Toen aan het baggeren een eind was gekomen was er een grindgat ontstaan dat zich optimaal leende voor watersportrecreatiemogelijkheden. In de tweede helft van de jaren 60 werd het grindgat in gebruik genomen als zwembad.

Voordat het gebied werd uitgebaggerd, bestond De Rosslag uit land. De oorsprong van de naam Rosslag zou mogelijk kunnen duiden op het woord 'ros', dat 'paard' betekend. 'Slag' zou dan betrekking kunnen hebben op 'hoefgetrappel'. Mogelijk ligt er ook een verband met een rosmolen die hier ooit zou kunnen hebben gestaan. Misschien bestaat er ook een verband met de in de buurt gelegen Steenakker.²⁰

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden in Herten enkele tientallen woningen vernield en werd de dorpskerk zwaar beschadigd.²¹ In Herten vond in 1943 een crash plaats van een vliegtuig van het type Halifax II.²² Het is niet bekend of binnen of in de onmiddellijke omgeving van het plangebied oorlogsgereleerde verwoestingen of crashes hebben plaatsgevonden. Dit is echter niet uit te sluiten.

3.4 *Bewoningsgeschiedenis – archeologische waarden*

Volgens de Archeologische beleidskaart van de gemeente Roermond²³ geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting (zie bijlage 3).

Momenteel vindt bij het RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) de overgang plaats van het archeologisch informatiesysteem Archis 2 naar Archis 3. Doordat de lancering van de volledige database binnen Archis3 vooralsnog steeds is uitgesteld, is het helaas niet mogelijk gebleken om alle benodigde gegevens van nabijgelegen archeologische onderzoeken/onderzoeksmeldingen, archeologische monumenten (AMK) en waarnemingen te raadplegen.

Wel was het mogelijk om op basis van het kaartbeeld en de informatie uit andere rapporten en uit de Archeologieatlas van de gemeente Roermond informatie te achterhalen van vindplaatsen en onderzoeken in de omgeving van het plangebied.²⁴

Een kaart met archeologische waarnemingen uit Archis is dan ook als bijlage 2 opgenomen in het rapport.

17 Renes 1999, 261.

18 Renes 1999, 297.

19 Renes 1999, 200-201.

20 Hagens en Paulussen 2008, 10-11 (Synthegra rapport P0501915).

21 Van Blankenstein 2006, 118.

22 Auwerda en Grimm 2008, *Verliesregister 1939-1945*.

23 Gemeente Roermond 2011, *archeologische beleidskaart, kaartblad 14*.

24 Ellenkamp, Tichelman en De Baere 2008, 25-26 (RAAP rapport 1741); Hagens en Paulussen 2008, kaartbijlage 3 (Synthegra rapport P0501915).

Aangezien de kaartuitsnede in 2008 is vervaardigd, zijn mogelijke vondsten van na dat jaar niet meegenomen in onderstaande inventarisatie.

Onderzoeksmelding 22.893; waarnemingsnummer 27.139

In het westen, noorden en oosten grenzend aan het plangebied werd door Synthegra in 2007 een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd ter plaatse van de Rosslag te Herten. Het gebied beslaat de hele waterplas (grindgat) Rosslag en de omliggende gebieden. Het onderzoek werd uitgevoerd in verband met de toekomstige bestemming tot woningbouw en uitbreiding van het bestaande watergebied ten behoeve van recreatief gebruik. In totaal zijn 64 boringen verricht binnen een gebied van 11 ha. Het onderzoeksgebied is in overleg met de opdrachtgever beperkt tot het zuidelijk deel (jachthaven/camping met parkeerplaats) en het oostelijk deel (akkers en populierenbos). Hierdoor viel het huidige plangebied buiten dit onderzoeksgebied, hoewel deze volgens de ingetekende versie op de gemeentelijke Archeologische Verwachtings- en beleidsadvieskaart en bijlage 2 er wel in zou liggen.

Op basis van het verkennende booronderzoek kon worden geconcludeerd dat het deelgebied ter plaatse van de jachthaven/camping (zuidelijke deel, rondom het huidige plangebied) is opgehoogd en de bodem hier plaatselijk zeer diep is geroerd. De aanwezige afzettingen zijn zeer jong. De verwachtingswaarde voor dit deelgebied kan voor alle periode conform het verwachtingsmodel als laag worden beoordeeld. Ter plaatse van de onderzochte akkers en het bosgebied (oostelijke deel) is geen sprake van ontgroning en/of intensieve verstoring van het natuurlijke bodemprofiel. Hier bevinden zich zowel zeer jonge afzettingen uit de middeleeuwen als daarna maar ook dieper gesitueerde midden-holocene kleien en veenafzettingen. Deze oudste afzettingen getuigen van zeer natte omstandigheden waar bewoningssporen niet worden verwacht. De tussenschakelde zandlagen getuigen van een verhoogde rivierdynamiek die echter gelijktijdig relatief hogere en dus drogere ruggen in de directe nabijheid van de rivier kan hebben gecreëerd. Gesteld kan worden dat specifiek deze zandruggen geen lage maar een middelhoge verwachting hebben voor de periode late-prehistorie tot en met vroege middeleeuwen. Er werd een vervolgonderzoek in de vorm van boringen of proefsleuven noodzakelijk geacht voor het oostelijk deel van het plangebied (akkers en bosgebied) daar waar duidelijke en geprononceerde zandruggen in de ondergrond aanwezig zijn.²⁵

Binnen het onderzoeksgebied van Synthegra werd in 1969 een oog- of ijstak van een gewei van een edelhert gevonden dat in de periode neolithicum – bronstijd werd gebruikt als instrument (waarnemingsnummer 27.139).

Monumentnummer 16.296

Op circa 100 meter ten zuiden van het plangebied ligt een monument van hoge archeologische waarde. Het betreft de historische kern van Herten.

Onderzoeksmeldingen 14.769, 17.193 en 19.794

Het zuidelijke deel van het plangebied begrensd een grootschalig onderzoeksgebied waar het ADC in 2005 een bureauonderzoek en op basis hiervan in 2006 een archeologische begeleiding uitvoerde met betrekking tot de verwachting voor bewoningssporen uit de perioden neolithicum tot en met de middeleeuwen. De resultaten van het onderzoek zijn niet bekend (onderzoeksmeldingen 14.769 en 17.193).

Grontmij voerde in 2006 een booronderzoek uit aan de Kerkenkampstraat op circa 100 meter ten zuiden van het plangebied. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen en vervolgonderzoek was daarom niet nodig (onderzoeksmelding 19.794).

Waarnemingsnummers 34.761, 34.767, 36.488 en 51.751

Op een afstand van circa 350 meter ten zuidwesten van het plangebied bevindt zich een vindplaatsconcentratie. Onder andere werd hier een compleet zwaard (type Nenzingen) en een hielbijl (type Nedermaas) uit de midden-bronstijd gevonden (waarnemingsnummers 34.761 en 34.767). Ook vond men een 4^e of 5^e eeuwse bronzen haarnaald evenals diverse werktuigonderdelen (mes, priem, beitel en een vork) uit de periode na het mesolithicum (waarnemingsnummer 36.488) alsook middeleeuwse lans- en mesonderdelen (waarnemingsnummer 51.751).

Waarnemingsnummers 34.254 en 52.035

Ter plaatse van de kerk van de heilige St. Michaëlskerk, op circa 200 meter ten zuiden van het plangebied, werd tijdens de nieuwbouw van de kerk in 1948 de laatmiddeleeuwse funderingsresten van de vorige kerk(en) gevonden (waarnemingsnummer 34.254). Direct ten oosten hiervan werden meerdere fragmenten laatmiddeleeuws aardewerk, waaronder Elmp't aardewerk, aangetroffen (waarnemingsnummer 52.035).

25 Hagens en Paulussen 2008, 20-23 (Synthegra rapport P0501915).

Waarnemingsnummers 10.204, 33.823, 51.954, 403.296, 403.312, 403.318, 403.245, 403.294, 403.589 en 404.098

Op een afstand vanaf 550 meter ten zuidoosten van het plangebied zijn meerdere vondsten bekend. Bij opgravingen werd een grafveld met een oppervlakte van in totaal 7 tot 9 ha gevonden uit de vroege ijzertijd (circa 775-650 v. Chr.). Als gevolg van de erosie-gevoeligheid van de locatie zijn veel sporen niet meer te achterhalen. Ook zijn er meerdere vondsten gedaan uit de periode neolithicum, in sommige gevallen mogelijk vanaf het paleolithicum en mesolithicum. Men vond afslagen, spitsen en schrabbers (waarnemingsnummers 403.312, 403.245 en 403.294). Ook werd aardewerk aangetroffen uit de periode neolithicum - vroege bronstijd, een paalgat, wikkeldraadaardewerk en speeronderdelen uit de vroege bronstijd en crematieresten en grondsporen uit vroege ijzertijd (waarnemingsnummers 44.172 en 46.549). Afgezien daarvan werden meerdere Romeinse vondsten gedaan, zoals munten en aardewerkresten (waarnemingsnummers 33.823 en 51.954) en aardewerkresten uit de periode Romeinse tijd tot de vroege middeleeuwen (waarnemingsnummers 403.296 en 403.318). Ook vond men laatmiddeleeuws aardewerk, zoals Pingsdorf, roodbakkend aardewerk, kogelpot en steengoed (waarnemingsnummers 10.204, 403.589 en 404.098).

3.5 Bewoningsgeschiedenis – historisch materiaal

Op de oudst bestudeerde kaart, de Ferrariskaart uit 1777²⁶ (figuur 3) is te zien dat het plangebied aan de al bestaande weg Rosslag ligt. Aan deze weg is geen bebouwing aanwezig. Het plangebied en omgeving zal in agrarisch gebruik zijn. Ten zuiden van het plangebied is de dorpskern van Herten te zien.

Ook op de Tranchotkaart uit circa 1807 (figuur 4) is te zien dat het plangebied aan de nog onbebouwde weg Rosslag ligt en in agrarisch gebruik zal zijn.

Op het minuutplan uit het begin van de 19^e eeuw (figuur 4)²⁷ wordt duidelijk dat het plangebied in een groot ongelijkvormig perceel ligt dat volgens de gegevens van de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels (OAT)²⁸ behorende bij het minuutplan, in gebruik is als bouwland. Het ligt in een veld dat staat aangegeven met Den Rosslag of Steenacker.

Ook op de kaarten uit 1900 (figuur 4) is het plangebied onbebouwd en in gebruik als bouwland. De bebouwing van Herten concentreert zich nog altijd aan de Schoolstraat – Dorpsstraat en aan de Merumerkerkweg.

Aan de zuidzijde van de weg Rosslag is volgens de kaart uit 1968 meerdere bebouwing aanwezig. De bebouwde kom van Herten heeft zich aanzienlijk uitgebreid. Het plangebied blijft onbebouwd en nu in gebruik als weiland. Direct ten noorden is nu het uitgebaggerde grindgat te zien die dan als recreatiegebied in gebruik wordt genomen.

Vanaf de jaren zeventig en tachtig van de 20^e eeuw ontstaat geleidelijk aan bebouwing aan de noordzijde van de Rosslag. Van 1979 tot 2003 is een klein gebouw aanwezig in de noordoosthoek van het plangebied. Waarschijnlijk ging het om een kleine schuur of stal.²⁹

26 www.kbr.be (Koninklijke Bibliotheek van België). Ferrariskaarten zijn de Kabinetskaarten der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik die tussen 1771 en 1778 zijn vervaardigd.

27 www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl Gemeente Maasniel, sectie D, blad 2. Minuutplannen zijn de oorspronkelijke kadastrale kaarten die zijn vervaardigd vanaf 1811 en 1812 in navolging van de Fransen o.l.v. Napoleon Bonaparte. Het zijn grondbeschrijvingen (kadasters) van de gemeenten met hierop aangegeven de percelen, perceelnummers en gebouwen.

28 OAT = Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. Dit is een register uit 1832 waarin diverse gegevens in vermeld staan die betrekking hebben op de betreffende percelen, zoals de eigenaar, beroep en woonplaats, alsmede het grondgebruik en de oppervlakte.

29 Gebaseerd op bestudering van laat 20^e eeuwse kaartmateriaal via www.topotijdreis.nl.

Figuur 3: Historische Ferrariskaart uit 1777 met in het rood bij benadering het plangebied aangegeven (Bron: www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html).

Figuur 4: Historisch kaartmateriaal uit respectievelijk 1807, 1811-1832, 1900 en 1968, met in het rood het plangebied aangegeven (Bron: Landesvermessungsamt NRW, Kartenaufnahme der Rheinlande blad Roermond, www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl en www.topotijdreis.nl).

4. VERWACHTINGSMODEL

De jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum en mesolithicum hebben als woon- en verblijfplaats vaak voor de flanken van hoger liggende terreingedeelten in het landschap gekozen. Bij voorkeur bevonden deze zich in de buurt van open water. Water was belangrijk als drinkwater en nabij water heerste ook een grotere biodiversiteit, wat de jacht en het verzamelen van plantaardig voedsel vergemakkelijkt.

Het plangebied ligt in het Holocene Maasdal (riviervlakte) met rivierzand en grind in de ondergrond en de rivierklei aan het oppervlak. Vanaf het begin van het Holoceen bestond het plangebied en omgeving uit een gebied waar rivierlopen in een vlechtend systeem zand en grind afzetten en waartussen zandruggen werden gevormd. De directe nabijheid van water (Maas) was aantrekkelijk voor jager-verzamelaars, maar door de actieve rivier zal het gebied vaak aan overstromingen en erosie bloot hebben gestaan. De (flanken van het) hoger gelegen Laat-Glaciaal terras direct ten oosten van het plangebied zal aantrekkelijker zijn geweest dan de tijdelijke zandruggen in de riviervlakte. Met name op het Laat-Glaciaal terras zijn dan ook vooral (laat)paleolithische en mesolithische vondsten bekend. Op basis hiervan geldt een lage verwachting voor vuursteenresten uit de periode (laat-)paleolithicum en het mesolithicum. Eventueel aanwezige resten uit deze perioden worden vanaf het maaiveld verwacht of onder het mogelijk aanwezige plaggen- of esdek in de oorspronkelijke bodem. Resten kunnen bestaan uit tijdelijke bewoningssporen, haardkuilen, artefacten van vuursteen.

Vanaf het neolithicum ontstaan de eerste landbouwculturen die gekenmerkt worden door sedentaire nederzettingen. In de beginperiode stapt men geleidelijk over naar landbouw en veeteelt. De nederzettingen worden gekenmerkt door permanente woningen die soms diep in de grond gefundeerd waren. Voor de watervoorziening worden waterputten gegraven. Vanaf het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen heeft men nog steeds een voorkeur voor hoger en droger gelegen gebieden.

De Holocene riviervlakte waarin het plangebied ligt was laaggelegen en onderhevig aan overstromingen. Om die reden was het een onaantrekkelijke vestigingsplaats voor latere landbouwende samenlevingen. De meeste vondsten uit deze perioden bevinden zich dan ook op met name de westelijke uitloper van het Laat-Glaciaal Maas terras dat op basis van het AHN aanzienlijk hoger in het landschap ligt. Toch zijn er binnen dezelfde riviervlakte wel enkele vondsten bekend uit onder andere de midden-bronstijd en uit de vroege middeleeuwen. Het gaat hierbij echter om losse vondsten. Op basis van deze gegevens geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het neolithicum als voor nederzettingen uit de bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd en uit de vroege middeleeuwen. Resten uit deze perioden, neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen, worden verwacht vanaf het maaiveld of onder het mogelijk aanwezige plaggen- of esdek of in de oorspronkelijke bodem verwacht. Resten kunnen bestaan uit vuursteenresten (neolithicum), cultuurlaag, paalkuilen/-gaten, afvalkuilen, fragmenten aardewerk, natuursteen of gebruiksvoorwerpen.

Het plangebied ligt aan de weg Rosslag ten noorden van de dorpskern van Herten. Uit bestudering van historische kaarten blijkt dat het plangebied sinds tenminste de tweede helft van de 18^e eeuw onbebouwd was en onderdeel was van de agrarische gronden rondom Herten. Op basis van deze gegevens geldt voor het plangebied een lage verwachting voor nederzettingen- en bebouwingsresten uit de periode late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. Eventueel aanwezige resten worden verwacht vanaf het maaiveld.

Periode	Verwachting	Verwachte kenmerken vindplaats	Diepeteliggingsporen
Laat-paleolithicum – mesolithicum	Laag	Bewoningssporen, kampementen: vuursteen artefacten, haardkuilen	Vanaf het maaiveld of onder het mogelijk aanwezige plaggendek in de oorspronkelijke bodem
Neolithicum	Middelhoog	Bewoningssporen, kampementen: vuursteen artefacten, haardkuilen	Vanaf het maaiveld of onder het mogelijk aanwezige plaggendek in de oorspronkelijke bodem
bronstijd – ijzertijd	Middelhoog	Cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	Vanaf het maaiveld of onder het mogelijk aanwezige plaggendek in de oorspronkelijke bodem
Romeinse tijd – vroege middeleeuwen	Middelhoog	Cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	Vanaf het maaiveld of onder het mogelijk aanwezige plaggendek in de oorspronkelijke bodem
Late middeleeuwen – nieuwe tijd	Laag	Sporen van agrarische activiteiten, losse fragmenten aardewerk	Vanaf het maaiveld

Tabel 1: Archeologische verwachting per periode.

Bodemverstoring

Voor zover bekend is het plangebied in de recente periode niet bebouwd geweest, los van een klein gebouw (waarschijnlijk een schuurtje of kleine stal) in de noordoostelijke hoek.

Op basis van het verkennende booronderzoek dat in 2008 werd uitgevoerd ten noorden grenzend aan het plangebied, kon worden geconcludeerd dat de bodem ter plaatse was opgehoogd en de bodem hier plaatselijk zeer diep is geroerd. Mogelijk is dat ook het geval binnen het plangebied. Er zijn hieromtrent geen nadere gegevens bekend. Booronderzoek kan uitwijzen of het bodemprofiel binnen het plangebied nog intact is.

AANBEVELINGEN

Uit het gespecificeerde archeologische verwachtingsmodel blijkt dat voor het plangebied een lage verwachting geldt voor vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum tot en met het mesolithicum, een middelhoge verwachting voor nederzettingsresten uit periode neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen en een lage verwachting voor nederzettingsresten uit de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

Op basis van de middelhoge verwachting voor de periode neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen wordt geadviseerd om het verwachtingsmodel te toetsen middels een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek. Het doel van een verkennend booronderzoek is de bodemopbouw in kaart te brengen en daarmee het verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek te toetsen.

Het uitgevoerde onderzoek is verricht conform de gestelde eisen en gebruikelijke methoden. De resultaten van dit onderzoek dienen getoetst te worden door het bevoegd gezag, dat op basis van het uitgebrachte advies een besluit zal nemen. Wij willen wij de opdrachtgever erop wijzen dat dit selectieadvies nog niet betekent dat al bodemversturende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten kunnen worden ondernomen.

Een nabijgelegen onderzoek van Grontmij (onderzoeksmelding 19.794) in combinatie met voorliggend rapport heeft het bevoegd gezag echter doen besluiten om geen vervolgonderzoek verplicht te stellen.

LITERATUURLIJST

Auwerda, F./ P. Grimm, 2008: *Verliesregister 1939-1945, Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Den Haag.

Bakker, de, H., 1966: De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland, in *Boor en spade: verspreide bijdragen tot de kennis van de bodem van Nederland*, Wageningen.

Bakker de, H en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 1997 (herdruk 2008): *Landschappelijk Nederland. Fysische geografie van Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 1996 (herdruk 2008): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en Geomorfologie*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2005: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berkel, G. van, en K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen. Herkomst en Historie*, Utrecht (Prisma).

Blankenstein, van, E., 2006: *Defensie- en oorlogsschade in kaart gebracht (1939 – 1945)*, Zeist.

Cate, ten, J. A. M./ A. F. van Holst/ H. Kleijer/ J. Stolp, 1995: *Handleiding bodemgeografisch onderzoek, richtlijnen en voorschriften. Deel A: Bodem*, Wageningen, DLO-Staring Centrum. Technisch Document 19A.

Ellenkamp, G.R., G. Tichelman en W. de Baere, 2008: *Archeo-landschappelijke knooppunt gemeente Roermond; een archeologieatlas (3 delen)*, Weesp (RAAP rapport 1741).

Hagens, D., S.M. Koeman en R. Paulussen, 2008: *Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, deel verkennend, De Rosslag te Herten*, Weert (Synthegra rapport P0501915).

Hiddink, H., H. Renes, 2007: 'De oude akkercomplexen in de oostelijke helft van Noord-Brabant en het noorden en midden van Limburg', in: Van Doesburg e.a. (red.), 2007: *Essen in zicht: Essen en plaggendekken in Nederland: onderzoek en beleid*, Amersfoort (RCE).

Mulder, de, E.J.F./ M.C. Geluk/ I. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Utrecht.

SIKB, 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek, Deel: karterend booronderzoek*, Gouda.

Stiboka (Stichting voor Bodemkartering), 1990: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, toelichting bij de kaartbladen 45 Oost*, Wageningen.

Zonneveld, J.I.S., 1981: *Vormen in het landschap, hoofdlijnen van de geomorfologie*, Utrecht.

Digitale bronnen:

www.archis.cultureelerfgoed.nl

www.arcgis.com

www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

www.topotijdreis.nl

Archeologische kaarten en databestanden:

Alterra 2009: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 58 West*, Wageningen.

Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.

Archeologisch Informatie Systeem II (Archis2), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.

Gemeente Roermond, 2011: *archeologische beleidskaart, kaartblad 14*, Roermond.

Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, 2e generatie, IKAW, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort, 2000.

Landesvermessungsamt NRW, *Kartenaufnahme der Rheinlande (1801-1828)*, schaal 1:25.000, blad 46 Roermond, Keulen.

RAAP, 2008: *kaartbijlage 5b, Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart*, Weesp (RAAP rapport 1741).